

ПРОЕКТЪТ ЗА ГРАЖДАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ В КОНТЕКСТА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК: ЕДНА ВЪЗМОЖНА МИСИЯ

(Деспина Василева, *Политики и практики на гражданското образование в обучението по български език*. София: Софи-Р, 2012, 223 с.)

Мая Падешка

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

В края на 2012-а година излезе от печат книгата на Деспина Василева „Политики и практики на гражданското образование в обучението по български език“. Текстът на книгата е защитен като дисертация за получаване на образователната и научна степен „доктор“ в Катедрата по методика на Факултета по славянски филологии към СУ „Св. Климент Охридски“, където Деспина Василева е преподавател по методика на обучението по български език.

Ще започна представянето на труда на Деспина Василева, като насоча вниманието на читателя към изображението от корицата, избор на самата авторка. Към какво ни насочват разбитите окови? Метафора на какво са? Книгата на Деспина Василева е сполучлив опит за прекрещаване на граници и отклонение от табута. Първо, изследването е интердисциплинарно – цялостният и толкова нашумял национално значим проект за гражданско образование се осмисля като логично вписан в езиковото обучение на учениците – гражданското образование може и трябва да се интегрира в учебното съдържание и в технологията на обучението по български език. Тази теза се потвърждава и от думите на проф. д-р Ангел Петров, казани по време на официалната защита на докторантурата: „Достойнство на работата на Деспина Миролюбова Василева е (...) професионалният анализ на немалкото недостатъци и дефицити, които обричат на маргинализация идеята чрез

обучението по български език да се развива гражданската компетентност на обучаваните лица“.

Второ, обговарят се теми табути – текстът ясно застава срещу табуизирането на някои теми и проблеми в българското училище, като това провокира нещо много полезно като следствие – обогатяване на речника на учениците с понятия, които са част от гражданското „говорене“ – *право, тормоз, човешки права, неприкосновен достъп до лични данни и живот* и много други – и сякаш самото използване на тези понятия в часа по български език прави учениците по-свободни в опитите им да назоват своите преживявания в социалния свят. Споменатите понятия се концептуализират умело чрез предложените методически сценарии, които, реализирани в класната стая, осигуряват рефлексия върху опита и изграждане на нови представи за себе си, за другите, за институциите в контекста на общуването по оста **моите права – моите задължения**.

Книгата си поставя цели, които са насочени към развиване на интердисциплинарни, ключови компетентности на ученика (V–XII клас).

С професионална прецизност авторката моделира понятия от гражданската сфера, които поради своята широка употреба „размиват“ точното си съдържание или се припокриват неправомерно с други, близки, но не същите понятия. Водейщо за изследването е понятието за гражданска компетентност, разбирана като комплекс от гражданско познание, граждански умения и гражданско участие, като акцент се поставя върху третия компонент – участието. Именно това прави текста особено значим – насочен е към проактивност, предлага инструменти, които да провокират у ученика изграждането на успешни модели на гражданско поведение.

Постижение на книгата са не само нейните точни и прецизни теоретични обобщения и аналитични наблюдения върху научни източници и учебна документация. Същинската практикоприложна стойност на труда се корени в прилагането на **казуса** като методически технологичен инструмент за развиване на граждански умения. Предлагат се методически обучителни модули (сценарии), в които ученикът работи активно в група върху конкретен казус. Особено ценно е, че авторката успява да моделира сценарии, подходящи за всяка училищна група (V, VIII, XII клас), което недвусмислено показва възможностите на похвата с оглед на конкретна аудитория. В същността си методическите сценарии се основават на следното: учебно съдържание от науките за гражданската сфера се овладява чрез присъщи на обучението по български език инструменти: текстолингвистичен, лексикален и понятиен анализ; семантизиране на изрази; създаване на текст (устен/писмен). Използваните форми на взаимодействие са: *работа по групи, кооперативно писане, пъзел, кооперативно учене, ролеви игри*. В рамките на обучителните модули са включени различни по тип задачи – за създаване на текст чрез описване на хипотетична ситуация (този тип дейности изисква актуализиране на опита на ученика с оглед на поставената проблематика); за анализ на речевите стратегии в различни по жанр текст-

ве (очаква се учениците да разпознават манипулативни езикови стратегии и модели за композиране на аргументативен текст); за анализ на значението на понятия, използвани в официално-деловия стил; за анализ и съпоставяне на противоположни твърдения; за създаване на текстови документи; за интерпретация на художествен текст; за разпознаване на езикови явления (откриване на правописни, пунктуационни и граматически грешки).

За учителя е важно да се подчертае, че чрез разнообразни методически варианти при организацията на урока могат да се постигнат цели, свързани с повишаване на гражданската култура на учениците. Книгата прави учителя по-отговорен спрямо собствените си речеве изяви и поведение в часа по български език, дава му ясен знак, че езикът в класната стая може да разколебава своите властови „амбиции“ и така да се предоставя шанс на ученика да навлезе в полето на критически анализ на речевите изяви на хората/институциите, които го обкръжават.

Макар и насочено към обучението по български език в средното училище, изследването на Деспина Василева „се връща“ обратно с положителен знак и обогатява самия национално значим проект за гражданско общество. Книгата предлага отличен баланс между научно изложение и диалогичност, който я „отваря“ към по-широка читателска аудитория. За да дадем представа за стила на работата (*и не само*), ще цитираме част от изказването на проф. дпн А. Дамянова по време на защитата на докторската дисертация:

И ако предметът на работата е разпознаваем в просвещенския модел, който (...) няма как да не ни обещава в осъществяването на „телоса“ на своето развитие митизация на самото Просвещение, стилът на работата ни успокоява, защото е ясен знак за внимателно премерена дистанция от тоталитаризма на Разума и за неотстъпчива привързаност към едно „Просвещение без идеализъм, система без Системата“ (Дж. Брунс). И нямаме предвид само езиковия стил, макар че и него, но преди всичко начина на структуриране на темата на текста: деликатните емфазии върху ключови концепти и смисли, разположени не в центъра, а в периферията и необременени от декларативни експликации, наличната, но отнета от върховенството на властта научна систематизация, дискретните, но осезаеми полемики с авторитарно самоочевидни „истини“, валидни без основания (но само до появата на тази работа) в избраната изследователска област – полемики, водени от позиция, която се удържа с удивителна умелост на самия праг на добродушната ирония...

Maya Padeshka PhD

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“
15 Tzar Osvoboditel Blvd.
1504, Sofia, Bulgaria
mpadeshka@mail.bg
0885 122 773